

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Qvæstio XXXIII. De persona patris.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

cessionis que tanquam distincta quædam à relationibus computantur. Ratio quam hoc loco reddit Torres quare non plures, quam quinque notiones constituantur, videlicet quia non sunt plura abstracta, quam illa quinque, nullius sanè est momenti. Ea namque omnia, quæ argumentis propositis notiones esse continentur, proculdubio abstracta sunt, quibus Patres sapè vtuntur.

DISPUTATIO II.

Num hæc enuntiatio vera sit, paternitas est spiratio.

Opinio D. Thomæ.

DI VVS Thomas hoc loco in responsione ad tertium negat eam esse veram. Has tamen concedit esse veras, paternitas est essentia, intellectus est voluntas, Cui placuerit, quæ Caietanus, Torres, & alij hoc loco docent, vt defendant priorem illam propositionem esse falsam, poterit eam sententiam complecti.

Spiratio vult in sensu formali affirmari de paternitate, & spiratione.

Cæterùm cum ex Diui Thomæ sententia ac veritate, ipsa paternitas & spiratio actiua, nec re, nec ratione formali distinguantur inter se (etiam secundum esse rationis formalis relationis realis) sed tantum virtute, non video quare hæc in sensu formali non sit concedenda, paternitas est spiratio actiua: sicut hæc duæ in eodem sensu conceduntur, paternitas est essentia, intellectus est voluntas. Neque satisfacit ratio, quam hoc loco reddit Caietanus, videlicet quia paternitas & spiratio actiua differunt differentis relationis, cum vna sit ad Filium, & alia ad Spiritum sanctum, & multiplicantur secundum esse relationis (sunt namque duæ relationes) idcirco hæc esse falsam, paternitas est spiratio: cum tamen illa duæ alia propositiones sint veræ. Hæc, inquam, ratio non satisfacit: neque enim paternitas & spiratio simpliciter differunt formaliter differentis relationis, sed virtute dumtaxat: neque sunt duæ relationes formaliter inter se distinctæ secundum esse relationis realis, sed virtute dumtaxat, vt articulo præcedente ostendimus, alioquin in Patre esset distinctio ex natura rei inter ea, quæ in eo sunt formaliter, quod nulla ratione est concedendum: cum ergo intellectus & voluntas sint etiam duæ rationes formales reales entis absoluti virtute inter se distinctæ, sic planè, vt non sit maior ratio, quare hæc sit falsa, paternitas est spiratio, quam hæc, intellectus est voluntas.

Quod si in hunc modum argumenteris. Paternitas est respectus ad Filium, & non ad Spiritum sanctum: spiratio verò est respectus ad Spiritum sanctum, & non ad Filium: ergo paternitas non est spiratio: neganda est consequentia: non secus atque hæc alia negatur, intellectus est id, quo Deus intelligitur, & non quo vult: voluntas verò est id, quo vult, & non quo intelligitur: ergo intellectus non est voluntas in Deo. Sic enim in hac secunda consequentia, quia intellectui conuenit esse principium intelligendi, vt ratione ac virtute distinguitur à voluntate, & voluntati conuenit esse principium volendi, vt similiter distinguitur ab intellectu, conceditur antecedens, & negatur consequentia, quia inferitur absolute non identitas intellectus & voluntas inter se, propterea quod in ea committatur fallacia accidentis: sic quoque cum paternitati conueniat, vt sit respectus ad Filium, vt virtute distinguitur ab spiratione actiua, & spirationi actiua conueniat, vt sit respectus ad Spiritum sanctum, vt virtute distinguitur

A à paternitate, neganda est illa prior consequentia, in qua pari ratione, committitur fallacia accidentis.

Illud tamen hoc loco est animaduertendum, si cut hæc conceditur, intellectus est voluntas, & tamen hæc negatur: attributum intellectus est attributum voluntatis, quia attributum de formali significat ens rationis, quod est aliud in intellectu, & aliud in voluntate: ita hæc esse concedendam, paternitas est spiratio, & hæc esse negandam, notio paternitatis est notio spirationis: quia simili modo vocabulum, notio, de formali significat ens rationis, quod est distinctum in paternitate ab eo, quod fundatur in spiratione actiua, estque in significatis materialibus sufficiens distinctio pro ratione significatorum formalium, vt nomē notio, dicatur pluraliter de paternitate & spiratione actiua, vt etiam de attributis diuinis quæst. 28. art. 2. disputatione 3. dictum est. Atque hoc est, quod probat exemplum Diui Thomæ, hoc loco in responsione ad tertium, vt Scotus quodlib. 5. artic. 2. egregie notauit, & hæc in re nobiscum consentit, tametsi dissentiat, quatenus credit, inter paternitatem & spirationem actiuam esse distinctionem formalem, & ob id censet hæc, paternitas est spiratio, in sensu formali esse negandam. Quod si Diuus Thomas hoc loco solum intendit hæc esse falsam, notio paternitatis est notio spirationis actiua, hæc verò esse veram, paternitas est spiratio actiua, ab ea, quam sequimur, sententia non discrepat.

Obiectio. Solutio. Notio paternitatis non est notio spirationis actiua, licet paternitas sit spiratio.

ARTICVLVS IV.

Virum liceat contrariè opinari de notionibus.

NOTANDVM est, sine periculo hæresis asseuerari posse, quatuor tantum esse notiones, aut esse sex, vel plures. Neque propter eam, qui id asseueraret, excitat Diuus Thomas hæc questionem, sed propter sententiam Præpositiui, possetque eam etiam excitare propter sententiam Durandi, & alias similes. Responderetque, cum notiones non sint de numero eorum, quæ principaliter credenda proponuntur, circa quæ non solet esse ignorantia probabilis, soletque in assertionem contrarij præsumi pertinacia, ad rationem hæresis necessaria, circa notiones esse posse opiniones falsas absque periculo hæresis, dum scilicet aliqui eis opinionibus adherent, non attendentes ex eis aliquid sequi fidei contrarium. Vnde, ait, non esse eos censendos hæreticos, qui circa notiones contrarij aliquid opinati sunt, esto ex opinione alicuius eorum colligeretur aliquid fidei contrarium. Reliqua, quæ hoc loco dici poterant, commodius disputabuntur 2. 2. q. 1. dum de hæresi erit sermo.

QVÆSTIO XXXIII.

De persona patris.

ARTICVLVS I.

Virum patri competat esse principium.

DISPUTATIO I.

Differit D. Thomas deinceps de personis in particulari, ac primò de persona Patris.

I res diuinas personas, quatenus Deus sunt, vnicum esse principium rerum creaturarum, est manifestum, docetque Augustinus 5. de Trinitate c. 13. &

14 Neque D. Thomas in hoc art. querit an Patri conveniat ut sit hoc modo principium ad extra, sed utrum conveniat ei ut sit principium ad intra.

Pater est principium filij & spiritus sancti.

Conclusio affirmat, estque de fide. Pater ex Concilio Lugdunensi cap. Fidei, de sum. Trinitate & fide Catholica, lib. 6. Vbi definitur, Patrem & Filium esse unicum principium Spiritus sancti. Idem definitur in Concilio Florentino in literis sanctæ unionis in decreto de processione Spiritus sancti. Probari etiam potest, quoniam, ut ad præcedens Physicorum ex Aristotele 5. Metaph. c. 1. explicavimus: Principium est id unde aliquid est, fit, aut cognoscitur: cui ergo Filius sit ex Patre æterno, iuxta illud Ioan. 15. Cum venerit paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis qui à Patre procedit, & illud symboli: Qui ex Patre Filioque procedit, consequens est, ut Pater principium sit Filij & Spiritus sancti. Idem docet Augustinus 5. de Trinitate cap. 14.

Principium quid.

Quæstio de principij analogia.

Querit aliquis, utrum principium dictum de Patre æterno comparatione Filij, & de Patre & Filio, in ratione spiratoris comparatione Spiritus sancti, & de Deo, quatenus Deus est, comparatione creaturarum, quarum est principium efficiens, sit uniuocum, an analogum. D. Thomas, Scotus, Durandus, Capreolus & plerique, alij in 1. d. 39. conveniunt, dicentes esse analogum. Ratio est, quoniam ratio principij Dei ad creaturas, est rationis, relationes verò principij, quæ sunt in Patre comparatione Filij, & in Patre & Filio comparatione Spiritus sancti, cum non sint aliud, quam paternitas & spiratio activa, sunt reales: nihil autem uniuocum potest esse commune enti reali & rationis.

Principium dici principium de patre & filio ut sunt principium ad intra.

Durandus affirmat, principium principalius dici de Deo comparatione creaturarum, quam de Patre comparatione Filij, & de Patre & Filio comparatione Spiritus sancti. Contrarium existimo esse verum, idemque aperte sentire videtur D. Thomas art. sequenti ad quartum. Possuntque argumentari aduersus Durandum, quoniam si aliqua esset ratio: quare principalius diceretur de Deo comparatione creaturarum, maximè esset, quia principium magis propriè diceretur comparatione rei essentialiter distinctæ, id tamen est falsum: quandoquidem Pater, ut est principium Filij, siue creati siue increati, principalius dicitur de Patre æterno, à quo, ut habetur ad Ephel. 3. omnis paternitas in celo, & in terra nominatur, quam de patre creato: cum tamen pater creatus producat filium à se distinctum essentialiter. Pater verò æternus minime. Legitò Dionium Thomam in responsione ad quartum citat.

DISPUTATIO II.

Utrum hæc sit vera, Pater est principium totius Deitatis.

Pars affirmans suadet.

Patrem affirmantem suadet primò, autoritas Augustini 4. de Trinitate cap. 20. hoc loco in argumento, sed contra relata à Dino Thoma, ubi eam expressè affirmat. Gregorius etiam Nazianzenus in quodam sermone de statu Episcopali ait, Patrem esse causam, id est, principium diuinitatis. Secundo, quia Dionysius 2. de diuinis nominibus ante eos dixit, solum Patrem fontem esse celestis diuinitatis. Et paulò inferius subiugit: A diuinis Scripturis accepimus, Patrem esse ut ita dicam fontaneam diuinitatem: lesam autem, & Spiritum sanctum secundam

A diuinitatis si ita fas est loqui, gemmas, seu germina à Deo procedentia, & quasi flores, ac lumina. Quæ auerunt hæc sint, nec dici, nec cogitari potest. Hæc Dionysius. Et de Cœlesti Hierarchia c. 1. Pater, inquit, diuinitatis fons atque principium. Tertio, quia in Concilio Toletano 6. c. 1. habetur: Credimus Patrem ingenitum, fontemque & origine totius diuinitatis. Idem habetur in Concilio Tolet. 11. in processione fidei.

Pars verò, quæ negat, suaderi potest. Primò, quoniam si Pater esset principium Deitatis, Deitas procederet à Patre: quod tamen damnatum est in Concilio Lateranensi cap. Damnamus, de summa Trinitate & fide Catholica. Secundo, quia si Pater esset principium totius Deitatis, esset principium sui: quandoquidem Pater est aliquid Deitatis, id quod nulla ratione esse potest.

Ad hoc dabitur dicendum est, propositionem illam non esse admodum propriam, ut argumenta, quæ in partem negantem sunt proposita, satis persuadent: prolatam tamen esse ab Augustino & ab aliis Patribus, & Conciliis in hanc sententiam. Est principium totius Deitatis, id est, Filij, & Spiritus sancti, in quibus est tota Deitas, aut quibus totam communicat Deitatem: vel est principium cæterarum personarum, quæ secum sunt in Deitate. Atque hunc sensum satis exprimit Concilium Toletanum vndecimum, dicens: Et Patrem quidem ingenitum profitemur: ipse enim à nullo originem duci, ex quo & Filius natus sit, & Spiritus sanctus processionem accipit: fons ergo, & origo totius diuinitatis ipse est. Hæc Concilium Toletanum vndecimum. Iuxta quam expositionem cessant argumenta, quæ in partem negantem proposita sunt.

C Ad hoc dabitur dicendum est, propositionem illam non esse admodum propriam, ut argumenta, quæ in partem negantem sunt proposita, satis persuadent: prolatam tamen esse ab Augustino & ab aliis Patribus, & Conciliis in hanc sententiam. Est principium totius Deitatis, id est, Filij, & Spiritus sancti, in quibus est tota Deitas, aut quibus totam communicat Deitatem: vel est principium cæterarum personarum, quæ secum sunt in Deitate. Atque hunc sensum satis exprimit Concilium Toletanum vndecimum, dicens: Et Patrem quidem ingenitum profitemur: ipse enim à nullo originem duci, ex quo & Filius natus sit, & Spiritus sanctus processionem accipit: fons ergo, & origo totius diuinitatis ipse est. Hæc Concilium Toletanum vndecimum. Iuxta quam expositionem cessant argumenta, quæ in partem negantem proposita sunt.

DISPUTATIO III.

D Utrum concedendum sit, Patrem esse causam Filij & Spiritus sancti.

Quæstio hæc excitatur circa responsonem ad primum D. Thomæ. Pars, quæ affirmat, suaderi potest. Primò, quoniam Damascenus lib. 1. fidei orthodoxæ c. 9. & 11. Gregorius Nazianzenus sermone disp. precedente citato, alijque Doctores Græci, indifferenter appellant Patrem causam & principium Filij atque Spiritus sancti, quod non reprobat Concilium Florentinum in literis sanctæ unionis in decreto de processione Spiritus sancti, ubi hæc habetur: Declarantes quod id, quod sancti Doctores & Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, Filium quoque esse, secundum Græcos quidem, causam: secundum Latinos verò, principium Spiritus sancti, sicut & Patrem.

Secundo, quoniam Augustinus 7. de Trinitate c. 1. de Patre loquens, ait, Id quod est causa illi ut sit, est causa ut sapiens sit. Et lib. 53. quæstionum q. 15. Quod omnium rerum, inquit, causa est, etiam sua sapientia causa est. Et q. 16. addit: Sempiterna sapientia sua causa est sempiterna. Hieronymus quoque super illud ad Ephelios 3. Ex quo omnis paternitas, sic loquitur de Deo, Sui origo est, suæque causa subistentiæ.

Pars nihilominus quæ negat, probari potest. Primò, quoniam Pater in nullo genere causæ est causa Filij, aut Pater & Filius Spiritus sancti: ergo neque concedendum est Patrem esse causam Filij, neque Patrem, & Filium esse causam Spiritus sancti. Consequentia est manifesta, antecedens verò probatur, quia in primis non sunt causa in genere

Pars neg. probatur.

Pars quæstio nis explicat.

Affirmans partis neg. Primam.

Partis neg. etis ratione.

nere causae materialis, aut formalis, ut est notissimum: neque finalis, eod quod finis praestantior sit eo, quod est ad finem: inter personas autem divinas vna non sit praestantior altera: neque etiam in genere causae efficientis, quia tunc Filius esset effectus Patris, ac proinde factus, idemque conveniret Spiritui sancto comparatione Patris & Filij, quod tamen est haereticum. De Filio namque in symbolo Missae dicitur, *Deum verum de Deo vero, genitum, non factum*. Et Spiritus sanctus in Symbolo Athanasij dicitur, *A Patre, & Filio, non factus, nec creatus*. Secundum, causa & effectus relatiue dicuntur: cum ergo Filius & Spiritus sanctus non fortiantur rationem effectus, ut proxime ostensum est, fit, ut in nullo genere causae Pater sit causa Filij, aut Pater & Filius Spiritus sancti. Adde, causam sonare quid essentialiter distinctum ab effectu: definitur namque, esse id, ex quo aliud sequitur. Praeterea est quid prius natura eo, cuius est causa, ex Aristotele in postpraedicamentis: cum ergo personae divinae, neque distinctae sint inter se essentialiter, neque vna sit prior alia, ut ex symbolo Athanasij constat, fit, ut vna non sit dicenda causa alterius.

Quaestio vera explicatio. Vnam personam causam esse alterius, eum non sit admissum.

Propter has rationes merito doctores Latini noluerunt concedere, vnam personam esse causam alterius, neque inter Latinos id vquam esse concedendum. Appellat tamen vnam personam principium alterius: eod quod principium latius patet quam causa, ut ex Aristotele 5. Metaph. cap. 1. constat, diciturque ordinem eius, a quo est aliquid, siue causalitas ad sit, siue non, quod sane conuenit vni personae comparatione alterius. Modus vero loquendi Graecorum toleratur a Latinis, quod Graeci latius quam Latini, vocabulum *αἰτία* id est, causa, vsurpent, quando Patrem causam Filij aut Spiritus sancti appellant, nec aliud significare intendant, quam quod Latini, dum Patrem appellant principium Filij, aut Spiritus sancti.

Solutio argumetis pariter affert.

Ex his patet, quid dicendum sit ad testimonia, vsuque Graecorum. Ad testimonia vero ex Augustino desumpta dici debet, Augustinum loqui de causa, non quae verè causa sit, sed quae nostro intelligendi more concipitur ut causa. Concipimus namque Deitatem tamquam formam, qua Deus est Deus: hancque eandem propter identitatem cum sapientia appellat Augustinus causam, ut sit sapiens. Apprehendimus etiam Deum tamquam causam efficientem, a qua per essentiam tamquam per principium remorum, & per intellectum tamquam per principium proximum, emanat sua sapientia. Testimonium Hieronymi exponendum est negatiue, quasi dixerit, non habet aliquid, quod ipsius sit origo, aut quod causa sit suae substantiae. Et quidem ex antecedentibus, & sequentibus clare patet eum esse sensum verborum Hieronymi. Eodemque modo exponi fortè possunt aliqua ex testimoniis Augustini.

DISPUTATIO IV.

Vtrum haec sint concedenda, Filius est principatus, Pater est autor Filij, Filius est autor Spiritus sancti.

Responso D. Thomae ad secundum huius quaestionis excitandae occasionem dedit. Et quod ad primam propositionem attinet D. Thomas affirmat eam ab aliquibus Doctoribus Graecis concedi. Non tamen a Doctoribus Latinis, ne detur erroris occasio. Possimus tamen in gratiam Graecorum argumentari. Quoniam principium est relatiuum quoddam: ergo habet correlatiuum: non aliud quam principiatum: ergo si Pater est principium Filij, Filius est principiatum cōparatione Patris.

Dices tamen, si nomen, principiatum, solum significet ens a principio, propositionem esse veram: atque in illo sensu cōcedi à Graecis. Quia tamè principiatum videtur sonare quid effectum, habensque principium durationis, ne detur erroris occasio, non concedi à Latinis, meritoque inter absonas propositiones, quae absolute non sunt concedendae, numerari: licet adhibita distinctione concedi possint. Haec, *Filius habet principium*, propter eandem rationem negatur à Magistro in prima dist. 29. neque est, nisi cum distinctione concedenda, videlicet quod non habet principium durationis, habet tamen principium a quo procedit.

Principiatum quo sensu verè dicatur de Filio & Spiritu sancto. Ea tamè propositione esse absonam.

Quod attinet ad secundam & tertiam propositionem, D. Thomas in 1. dist. 29. q. 1. art. 1. concedit hanc, *Pater est autor Filij*, cum Hilario 4. de Trinit. Negat verò hanc, *Filius est autor Spiritus sancti*, quia inquit, *de ratione autoris est, ut sit principium non de principio*. Hilarius tamen 2. de Trinitate, secundam etiam concedit. Ait namque, à Patre & Filio autoribus confitendus est Spiritus sanctus. Ac sanè videtur omninò concedenda. Etenim pater Peronis dicitur eius autor, cum tamen ipse fuerit ex alio principio. Vnde Augustinus libro 3. contra Maximum cap. 14. *Si propterea, inquit, Deum Patrem Deo Filio dicis autorem, quia ille genuit, genitus est iste, quia iste de illo est, non ille de isto, fateor & concedo. Si autem per nomen autoris, minorem via facere Filium, Patremque maiorem, nec eiusdem substantia Filium, cuius est Pater, detestabor, & respuam.*

Autor dici potest non solum Pater Filij, sed etià Filius Spiritus sancti.

ARTICVLVS II.
Vtrum hoc nomen, Pater, sit nomen propriè diuinae personae.

In quaestione proposita nomen, *Pater*, sumitur, non analogicè ac in commune, ut comprehendit Patrem creatum & increatum: sed pro principio significato, quo principium Verbi diuini dicitur Pater. Dicitio verò illa, *propriè*, sumitur, tum ut distinguitur contra appropriatè, quo pacto nomen, commune aliqui tribus personis, aliqua de causa vni earum appropriatur, ut sapientia Filio, amor Spiritui sancto: tum etiam ut distinguitur contra translaticie, & contra nomen commune.

Sensus quaestionis.

Conclusio affirmat, neque vllam continet difficultatem. Nomen enim, *Pater*, in diuinis significat personam Patris, etiam quoad id, quo distinguitur à reliquis personis: quare est proprium nomen primae personae adorandissimae Trinitatis.

Conclusio affirmans.

In responsione ad quartum notat cum D. Thomas Caecianus: cum ad generationem duo necessaria sint, videlicet distinctio geniti à generante: alioquin non esset productum, nec proinde genitum: & similitudo in natura inter vtrumque, eod quod generans intendat red dere sibi similem rem, quam producit: quo sanè (salua distinctione inter generantem & genitum) maior fuerit identitas, ac similitudo in natura inter rem generantem & genitam, eod perfectior erit generatio. Atque inde est, ut generatio vniuoca praestantior sit, quam aequiuoca. Quare cum in generatione Filij in diuinis, cum distinctione personarum, censatur identitas numerica

Generatio vniuoca est praestantior aequiuoca.

rica naturæ generâti & geniti: fit, vt si perfectiffi-
ma omnium generationum, neque parem habeat,
fortiaturque rationem vniocæ potiùs, quàm
æquiuocæ generationis.

ARTICVLVS III.

*Virum Pater per prius dicatur in dominis,
secundum quod sumitur
personaliter.*

*Pater & di-
citur perso-
naliter de
sola prima
persona, &
essentialiter
de tribus cõ-
paratione
creaturarũ.*

PATER & dicitur de prima persona fan-
tiffimæ Trinitatis comparatione Verbi
diuini, quo pacto est nomen personale, &
dicitur de Deo quatenus Deus comparatione rerum
creaturarũ: quo pacto, *Pater noster*, dicitur, tum
quod nos produxerit, conferuet, ac gubernet: tum
etiam quod per gratiam nos adoptet in filios, hæ-
redesque vitæ æternæ, & per gloriam hæreditate
filiorum adoptiuorum nos afficiat. Vocabulũ, *Pater*,
hoc secundo modo vsurpatum, nomen est essentia-
le commune tribus personis: eoque modo sumitur
in illis verbis orationis Dominicæ, *Pater noster, qui
es in caelis, &c.* ac aliàs sæpe in Scripturis sacris.

*Quæst. sen-
sus.*

In quæstione proposita, dici per prius, non in-
telligitur duratione (tamen hoc etiam probent
nonnulla ex iis, quæ D. Thomas in hoc articulo
docet.) Constat namque paternitatem prius dura-
tione fuisse in prima persona gloriosissimæ Trini-
tatis comparatione secundæ, quàm in Deo compa-
ratione rerum creaturarum: cum illud fuerit ex æter-
nitate, hoc verò ex tempore. Sensus ergo quæstio-
nis propositæ est, vt rum esse Patrem, dicatur tam-
quàm de magis proprio significato, principaliori que
analogato, de prima persona altiffimæ Trinitatis,
quatenus Pater est Verbi diuini, quàm de Deo,
quatenus Pater dicitur rerum creaturarum. Sicut
vocabulũ, *leo*, magis propriè dicitur de leone,
quàm de Christo, qui translaticè leo dicitur per si-
militudinem ad leonem verum.

*Regula pe-
nes quã in-
dicandũ sit
quod nomen
propriè, &
quod trans-
latitiè dica-
tur.*

Vt articulus intelligatur, notandum est. Quoduis
nomen solum dici propriè de eo, in quo tota ratio
significata per nomẽ inuenitur: impropiè verò, seu
translatitiè, de iis, in quibus id absolute non inue-
nies, sed solum secundum quid, per aliquam videli-
cet similitudinem, attributionem, aut proportio-
nalitatem. Quia ergo ratio patris in eo est posita, vt
sit principium generationis eius viuentis, quod cog-
noscat, à viuente, secundum principium vitæ cõ-
iunctum in ratione similitudinis in eadem natura
saltem specifica, vt q. 27. art. 2. explicatum est: fit, vt
Pater propriè dicatur de prima persona diuinissi-
mæ Trinitatis, & de patre creato respectu filij crea-
ti, sed principalius, & magis propriè de prima per-
sona augustissimæ Trinitatis, à qua est principia-
lior, & magis propria ratio generationis definitæ,
iuxta ea, quæ art. 1. disput. 1. & art. 2. dicta sunt. Fit
præterea, vt de Deo comparatione rerum creatu-
rarum non dicatur propriè, sed in translaticia signifi-
catione, eò quod Deus non producat res creatas
eiusdem naturæ specifice secum. Efficitur item, vt
quod creaturæ minùs Deo sunt similes, eò minùs
propriè Deus, quatenus earum principium, dicatur
illarum pater. Ex quibus constat, quamuis Deus in
translatitia solum significatione dicatur pater qua-
rumcumque creaturarum, minùs tamen propriè
dici patrem earum quæ cognitione carent (quo
pacto Iob, 38. *pluuia pater vocatur*) quàm earum,
quæ mente præditæ sunt, & ad ipsius imaginem
conditæ: & minùs propriè dici patrem harum, qua-

*Pater dici-
tur de Deo
cõparatione
creaturarũ
non propria
significatio-
ne, sed trans-
latita.*

tenus eis esse confert, quàm quatenus per iustifi-
cationem eas gratia dirat, cuius esse præstantior est
similitudo, ac participatio diuinæ naturæ, quàm
esse naturæ. Cum verò beati similitudinem maxi-
mam inter eas, quarum pura creatura sit capax,
cum Deo habeant: eò quod similes ei sint in gloria,
eumque videant sicuti est, profectò minùs propriè
dicitur Deus infortunus pater in hac vita, quàm
beatorum, qui diuino conspectu perfuuntur.

Circa responsonem ad primum animaduertend-
um est in primis, prioritatem, de qua in eo est ser-
mo, nihil omnino efficere ad prioritatem analogi-
cæ, de qua est sermo in corpore articuli. Notanda
deinde est D. Thomæ regula, quam tradit. Nimi-
rum essentialia, id est, communia tribus personis,
quæ ratione essentia eis conueniunt, sunt priora
nostro intelligendi more personis ipsis, dummodò
eiusmodi essentialia absoluta sint. Ratio est, quia
includuntur in personis, & non è contrario. At ve-
rò si respectiua sint, quia dicunt ordinem ad crea-
turas, esse posteriora personis.

Notat autè Caietanus, congruenter ad D. Tho-
mam q. 34. art. 3. ad secundum, hoc intelligendum
esse de respectibus, quæ dicunt eos respectus ad
creaturas, qui actiones transeuntes consequuntur:
cuiusmodi sunt, *Dominus pater creaturarum, &c.* non
verò de respectibus quæ dicunt eos respectus, qui
consequuntur actiones immanentes: vt de intelli-
gere, qua Deus in sua essentia intelligit creaturas
scientia naturali. Verbum namq; diuinum procedit
de notitia, qua Deus seipsum, & in seipso scientia
naturali omnes creaturas comprehendit. Quò fit vt
necesse non sit, notitiam Dei naturalem, qua crea-
turas cognoscit, respectumve illius ad creaturas ita
cognitas, nostro intelligendi more posteriorem
esse Verbo diuino. De qua re fufius quæst. sequen-
ti. Neque tamen intelligas Caietanum asserere,
omnem respectum Dei ad creaturas, qui actio-
nem Dei immanentem consequitur, esse priorem
nostro intelligendi more personis diuinis: illi nam-
que, qui actiones liberas immanentes consequun-
tur, posteriores nostro intelligendi more sunt,
quàm personæ.

ARTICVLVS IV.

Virum esse ingenitum sit Patri proprium.

VT æquiuocatio, quæ apud sanctos Pa-
tres circa vocabulũ, *ingenium*, ce-
perit origo que illius innotescat,
sciendum est: Vocabula, *ingenium*,
& innascibile, variis modis vsurpati.
Vno modo, vt significant idem, quod ens nulla ra-
tione ab alio, id est, nec per generationem, nec per
quamcumque aliam processionem, siue creatam,
siue incretam, ita vt non solum non sit res produ-
cta, sed nec alicui communicata per processionem,
productionemve aliquam. Hoc modo, esse ingeni-
tum, & innascibile, ita est proprium Patri, vt nulli
omnino alteri rei, nec quidem diuinæ essentia,
conueniat: siquidem ea Filio & Spiritui sancto per
generationem ac processionem communicatur.

Origo huius acceptionis, vt Athanasius in dispu-
tatione cū Ario Laodicæ habita est autor, ex hæ-
resi Sabeliana (quæ Montanistis, Cataphrygibus,
vt q. 27. art. 1. disp. 1. dicebamus, ortum habuit)
occasione accepit. Cum enim illi asseuerarent, Pa-
trem de virgine fuisse natũ, Ecclesia aduersus eum
errorem appropriauit Patri vocabula, *ingenium*,
& in

& innascibile, secundum acceptionem explicatam, tamquam ei, cui proprium omnino sit, ut nulla ratione ab aliquo alio habeat esse.

Iuxta hanc acceptionem Damasus in suo symbolo fidei, quod tomo 4. operum Hieronymi scriptum est, ait; Spiritum sanctum, non genitum, neque ingenitum non creatum, neque factum, sed à Patre Filioque procedentem. Concilium etiam Toletanum II. in confessione fidei, Spiritus, inquit, sanctus, nec genitus, nec ingenitus creditur. Ne aut si ingenitum dixerimus, duos patres dicamus, aut si genitum, duos filios predicare monstemur. Idem Iustinus martyr in expositione fidei eis verbis: Pater ingenitus est, à quo & Filius generatus est, & profectus Spiritus sanctus. Et paucis interiectis: Hac verba, inquit, ingenitum, genitum & profectum non natura, essentiaque sunt nomina sed modi, & rationes, quibus res (id est, personae) constant. Et infra: Si modum, quo Pater consistit queramus, cum eum à nullo alio ortum videas, ingenitum appellabis. Gregorius Nazianzenus in oratione de modestia in disputationibus observanda: Spiritum sanctum, inquit, cognoscimus substantiam ex Deo habentem, Patri quidem, quod is sit ingenitus, Filio vero, quia genitus sit, cedentem. Eodem modo accipit vocabulum ingenitum Hilarius 4. de Trinitate. Augustinus quoque 15. de Trinitate capite 26. confitetur etiam eodem modo à Doctoribus usurpari in Ecclesia idem vocabulum, dicens: Ideo cum Spiritum sanctum genitum non dicamus, dicere tamen non audemus ingenitum, ne in hoc vel vocabulo, vel duos patres in illa Trinitate, vel duos qui non sint ab alio quospiam suspicetur. Pater enim solus non est ab alio, ideo solus appellatur ingenitus, non quidem in Scripturis, sed in consuetudine disputantium, & de re tanta sermonem, qualem valuerunt, proferebant. Haec Augustinus. Eodem modo usurpasse videtur id vocabulum Ecclesia in antiphona illa ad magnificat in secundis vespers festi gloriosissimae Trinitatis: Te Deum patrem ingenitum, te Filium unigenitum, &c. Concilium Toletanum 6. c. 1. Euaristus epistola 1. decretali ad omnes Episcopos Africanos, Sixtus primus epistol. 1. ad omnes Christi fideles, Chrysostr. 3. tomo in homilia de fide in Christo, & plerique alij, dum Patrem ingenitum appellant. Dixi videri sumere: quoniam cum non exprimant id soli Patri convenire, neque quicquam de Spiritu sancto loquantur ingenitum sit, nec ne, non omnino vincunt ea testimonia. Licet etiam Chrysostr. in loco citato addat, non esse duos ingenitos, confert solum Patrem cum Filio, dicitque eos non esse duos ingenitos, nihilque de Spiritu sancto eo loco meminit.

Alio modo sumitur vocabulum ingenitum, ut in concreto significat negationem generationis propriae dicitur, absque aliquo alio. Quo pacto nemini potest esse dubium, continere, non solum Patri sed etiam Spiritu sancto. Certè Augustinus 5. de Trinitate cap. 6. & 7. & 15. de Trinitate cap. 26. in testimonio citato, satis aperte eam rem docet. In eaque acceptione sumitur à Hieronymo in regulis definitionum contra haereticos: quem locum citat in hoc artic. D. Thomas in responsione ad secundum, & D. Gregorius Nazianzenus in sermone Epiphaniae, dum Spiritum sanctum appellant ingenitum. Ac sanè nisi veritas, nequitiaeque haereticorum obtulistent, haec erat propriissima usurpatione vocabuli, ingenitum. Quia tamen sumpta occasione ab errore Sabellianae haereticis, usus Ecclesiae illud in prima acceptione Patri proprium fecit, neque affirmat, neque concedi sine distinctione debet, Spiritum sanctum esse ingenitum.

Athanasius in epistola de decretis synodi Nice-

anae contra haesim Arianam, ait: Arianos cum à Nicena synodo fuissent damnati, malitiosè eos fuisse vocabulo, ingenitum, ut significat idem, quod non factum, nec creatum: mutatisque, fuisse vocabulum ab ethnicis philosophis, qui Deum in ea vocabuli significatione ingenitum esse docebant: docerentque cepisse, solum Deum Patrem esse ingenitum, id est, non factum: Filium autem esse genitum, id est, factum. Quare peruersè solum Patrem ingenitum appellabant iuxta modum loquendi Ecclesiae propter haesim Sabellianam in prima acceptione explicata, & nihilominus in logè alia significatione ingenitum eum appellabant, hoc est, non factum nec creatum, ut inde concluderent, deciperentque imperitos, Filium esse factum & creatum à Patre.

Ibidem ergo Athanasius, & oratione secunda contra Arianos, & in epistola de Synodis Arimini & Seleucia, distinguit duplicè acceptionem vocabuli, ingenitum. Vna (quae hoc loco sit tertia) ut significat idem quod ens non factum, in qua acceptione docet, non solum Patrem, sed etiam Filium esse ingenitum: quia neuter est factus, aut creatus. Alteram, ut sonat idem, quod ens non habens alium sui autorem, seu principium. Quae est prima usurpatione vocabuli, ingenitum, à nobis tradita, patrique propria.

In eadem epistola citat Ignatium martyrem, qui in epistola ad Ephesios, Christum quatenus Deum, appellavit, ingenitum, id est, non factum, & quatenus homo est, genitum, id est, factum. Verba Ignatii quae Athanasius eo loco refert, haec sunt: Unus est medicus, carnalis, & spiritualis, genitus, & ingenitus, in honore Deus. Athanasius, addit, ab Ignatio appellatum, Christum genitum ob carnem, eò quod Christus caro factus sit: ingenitum vero, hoc est, non factum, quoniam creatura non sit, sed Filius ex Patre. Iuxta versionem tamen Perionij aliter habet verba illa in epistola ad Ephesios, quae est undecima inter epistolas Ignatii longèque diuersam faciunt sententiam.

Eandem distinctionem vocabuli, ingenitum, tradit etiam Damasus, lib. 1. fidei orthodoxae c. 9. his verbis: Nolle oportet ingenitum homonymum esse, id est, aequiuocum, & nunc, non factum significare: nunc vero non genitum. Addit in prima acceptione omnes tres personas diuinas esse ingenitas, quia non factas: in secunda vero solum Patrem esse ingenitum. Quod idem sepe eodem & precedente cap. inculcat.

Propter tertiam illam vocis, ingenitum, usurpationem, qua Ariani peruersè utebantur, Basiliius libro 1. aduersus Eunomium ait: Ego autem ingenitum siue innascibile appellacionem, quamvis summo opere cogitationibus nostris congruat (in prima videlicet usurpatione) tamen quoniam nullo loco in Scriptura ipsam inuenio & quoniam primum est elementum blasphemiae istorum (Arianorum videlicet) silentio tradendam merito dixerim. Eadem de causa Ambrosius in libro de Sacramento Domini incarnationis usurpare renuit vocabulum, ingenitum, ut Patri illud tribuat. Iuxta eandem tertiam vocabuli acceptionem Epiphanius 1. aduersus haesim haereticam 76. affirmat, etiam Filium & Spiritum sanctum esse ingenitos. Et iuxta eadem potest exponi illud authoris operis imperfecti homil. 3. in Mat. ubi exponens verba illa, tertia die resurget, loquentique de Patre & Filio ait: Quis est ante dies alius de die, nisi ingenitus Deus de ingenito Deo. Qui locus reprehenditur à Sixto Senensi secundo tomo Bibliothecae lib. 6. annotatione 91. quasi cum doctrina & errore Arij illis verbis consistat. At certè ex dictis satis est manifestum, logè aliud docuisse Arianos, solum videlicet Patrem esse ingenitum, id est, non factum, Filium vero non esse ingenitum sed genitum, id est, factum à Patre.

Q V Æ

Ingenitum acceptione, quae Spiritus sancti convenit.

Ingenitum acceptione, quae Spiritus sancti convenit.

Autor operis imperfecti in Mathaeum ab Ariano errore vitulicatur.